

Józef Pius Dziekoński - ojciec mazowieckich kościołów

Autor: arch. MBC

Projekt kościoła św. Floriana w Warszawie, autorstwa Józefa Piusa Dziekońskiego, uznawano za polski styl narodowy. Nie dziwi, że budynków spod jego kreski nie brakuje w każdej części regionu. Wiele z obiektów kryje piorunujące historie... I to dosłownie.

„Skalą swych dokonań oraz rangą najwybitniejszych dzieł zapewnił sobie wyjątkowe miejsce w historii naszej architektury. Najpełniej wypowiedział się w projektowaniu budowli kultowych, znajdując formuły urzeczywistniające oczekiwania związane z kreacjami neogotyckimi, ale także wyznaczając wręcz nowe szlaki krajowego historyzmu” – tak o wybitnym architekcie Józefie Piusie Dziekońskim napisał Andrzej Majdowski

Andrzej Majdowski „Stan badań nad twórczością Józefa Dziekońskiego w zakresie architektury sakralnej”, *Ochrona Zabytków* 47/3-4 (186-187), 250, 1994.1

Kim był Dziekoński?

Urodził się 5 marca 1844 r. w Płocku. Uczył się w Warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, a następnie w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. W czasie studiów brał udział w manifestacjach patriotycznych i przygotowaniach do powstania styczniowego. W 1863 r. został aresztowany i trzy miesiące przesiedział na Pawiaku, ale ostatecznie – z braku dowodów na działalność wywrotową – uwolniono go.

W 1871 r. uzyskał stopień architekta klasy III, a w 1902 r. tytuł akademika. W latach 1915–1917 pełnił funkcję pierwszego dziekana Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, wykładał tam historię architektury. Projektował głównie kościoły i budynki sakralne – w sumie 240 budowli. Jego sztandarowe dzieło – projekt kościoła św. Floriana w Warszawie (1887) – stał się wzorcowym przykładem neogotyku nadwiślańsko-bałtyckiego.

Zmarł 4 lutego 1927 r. Po latach jego wieloletni współpracownik Zbigniew Mączyński napisał:

„Skromny nad wyraz, każdy okazany Mu dowód uznania, każde wyróżnienie gotów był zaliczyć na inne, byle nie własnych zasług, konto. (...) W życiu prywatnym – nadzwyczaj mało dla siebie wymagający. Wszystko chciał robić sam. Nie lubił żadnych usług, nawet posług. Przy pracy zapominał o wszystkim, nawet o posiłku, do którego niemal gwałtem trzeba było Go namawiać. Nie lubił spraw finansowych. Wystawiając klientowi rachunek targował się sam z sobą, uważając każde honorarium za wygórowane” Architektura i Budownictwo: miesięcznik ilustrowany, 15/6 (1939) s. 27.2 .

Wnuk słynnego architekta, Marek Dziekoński, i jego żona Ewa, są autorami zespołu budowli Panoramy Raławickiej we Wrocławiu.

WARSZAWA

Kościół pw. św. Stanisława

W jednym z obiektów zaprojektowanych przez Dziekońskiego (ówczesnego architekta archidiecezji warszawskiej) jest świątynia, w której w sierpniu ślub wzięli aktorzy: Joanna Opozda i Antoni Królikowski. Mowa o kościele św. Stanisława na warszawskiej Woli (zwanego potocznie Świętym Wojciechem, od imienia patrona parafii).

Historia budowli tej wspaniałej neogotyckiej świątyni przy ul. Wolskiej rozpoczęła się w czerwcu 1898 r. Początkowo zakładano, że będzie większym kościołem należącym do parafii św. Stanisława, która jest przy ul. Bema. Jednak dynamiczny wzrost liczby ludności robotniczej Woli spowodował erygowanie nowego ośrodka duszpasterskiego i parafii przy kościele św. Wojciecha.

We wrześniu 1939 r. podczas oblężenia Warszawy kościół uległ poważnym zniszczeniom. 5 sierpnia 1944 r. rozpoczęła się rzeź Woli. Przebijające się w kierunku Śródmieścia oddziały niemieckie, dowodzone przez SS-Gruppenführera Heinza Reinefartha, zamordowały tego dnia około 45 tys. mężczyzn, kobiet i dzieci. Masową eksterminację ludności Woli zahamował dopiero pod wieczór rozkaz SS-Obergruppenführera Ericha von dem Bacha-Zelewskiego. Cywile mieli być odtąd kierowani do obozu przejściowego utworzonego w podwarszawskim Pruszkowie. Jednym z takich punktów zbornych przed wywózką został właśnie kościół św. Wojciecha. Łącznie w okresie powstania warszawskiego przez kościół przeszło blisko 90 tys. mieszkańców stolicy.

W 1997 r., z rąk prymasa Polski Józefa Glempa, parafia otrzymała relikwie św. Wojciecha.

Katedra pw. św. Michała Archanioła i św. Floriana Męczennika

W 1886 r. ogłoszono konkurs na projekt kościoła, który miał stanąć na prawym brzegu Wisły, na Pradze. Sytuacja była identyczna, jak na Woli: liczba mieszkańców dzielnicy regularnie rosła i większa świątynia stała się koniecznością. Komisja konkursowa z 21 nadesłanych prac przyznała pierwszą nagrodę projektowi Józefa Dziekońskiego. Zwycięzca, oprócz satysfakcji z realizacji jego założeń, otrzymał nagrodę pieniężną – 500 rubli.

„Projekt Dziekońskiego odznaczał się monumentalnymi kształtami świątyni oraz architekturą średniowieczną, ostrołukową z zastosowaniem odcienia stylu nazywanego wiślano-bałtyckim. Warto zaznaczyć, że nie zrealizowano w pełni zamierzeń architekta. W stosunku do projektu, ostateczna budowla została skrócona o długość jednego okna w nawie głównej i zamiast pięciu, miała ich cztery.

Czas budowy nie był wolny od niebezpiecznych wydarzeń. W dniu 8 maja 1898 r. w lewą wieżę kościoła uderzył piorun. Dzięki temu, że nieco wcześniej założono na wieżach piorunochrony, incydent ten nie przyniósł żadnych zniszczeń na ciągle jeszcze wykańczanych fragmentach kościoła. Prasa warszawska

odnotowała ten fakt między innymi z tego powodu, że w tamtym momencie na wieży przebywało dwóch pracowników jednego z zakładów fotograficznych, fotografujących panoramę Warszawy. Uderzenie spowodowało chwilową utratę przytomności obu fotografów, ale na szczęście nie doprowadziło do poważniejszych obrażeń”

katedra-floriana.waw.pl/historia/budowa-i-konsekracja3 .

Na miesiąc przed konsekracją dokonano oficjalnej próby nowych organów, które zamówiono w październiku 1900 r. w jednej z fabryk na Węgrzech. W opinii specjalistów poproszonych o ocenę, piękne brzmienie instrumentu podkreśla również znakomita akustyka kościoła.

Sam Dziekoński tak wspominał pracę przy realizacji projektu na Pradze: „Względy ekonomiczne zmusiły nas do użycia cegły miejscowej tak do wykonania konstrukcji zasadniczej, jak też i do okładki ścian i filarów kościoła. Z biegiem czasu okazało się, że materiał ten zawiódł nadzieje w nim pokładane. Z żalem wyznać należy, że brak dobrych fabryk ceramicznych w kraju, wyrabiających materiał budowlany ceglany zdolny do ozdobnej okładki ścian konstrukcyjnych, jest przyczyną, że największe nawet wysiłki budowniczych w kierunku podniesienia u nas sztuki budowania kościołów z cegły, muszą spełznąć na niczym”

J.P. Dziekoński „Kościół parafialny ś-go Floryana na Pradze pod Warszawa”, Architekt: miesięcznik poświęcony architekturze, budownictwu i przemysłowi artystycznemu, nr 1/1900.4

RADOM

Katedra pw. Opieki Najświętszej Maryi Panny

Gdy w 1873 r. władze carskie skasowały kościół oo. pijarów, radomska parafia miała tylko dwie czynne świątynie: św. Jana (farny) i św. Katarzyny (pobernardyński). Miasto bardzo szybko się rozwijało, przybywało wiernych i konieczne stało się postawienie nowego kościoła. Komitet obywatelski z zebranych ofiar w 1895 r. zakupił plac i zlecił projekt architektowi Józefowi Dziekońskiemu, który w rok później przedstawił gotowe plany. Prace budowlane rozpoczęto w połowie 1898 r. i prowadzono do 1918 r. Według podobnych projektów Dziekońskiego powstało na przełomie wieków kilkadziesiąt kościołów, głównie w Kongresówce i w Galicji. Przedstawiając plan i rysunkową wizualizację kościoła, Dziekoński napisał: „Projekt zrobiłem, o ile sam sądzić mogę lepszy znacznie niż dla Pragi i to mnie bardzo cieszy, że tak się udało...”. Szczególny wygląd radomskiej katedrze nadają dwie strzeliste wieże, a jej architektura nawiązuje do gotyku francuskiego.

ŻYRARDÓW

Kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia

Miłośnicy projektów Dziekońskiego na pewno nie ominą tej świątyni. Jest ona uznana za najokazalszy obiekt sakralny na Mazowszu. Poza bryłą o kubaturze prawie 12,9 tys. m³, ma wyniosłe wieże, które górują nad miastem (mają ponad 70 m wysokości). Do budowy kościoła zużyto ponad 3 mln cegieł wypalonych w kilkudziesięciu różnych kształtach w pobliskich Radziejowicach. Cegły na plac budowy dostarczali pracownicy fabryki i mieszkańcy Rudy, tworząc łańcuch rąk. Kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie zalicza się do całej sekwencji dużych świątyń neogotyckich projektowanych przez Józefa Piusa Dziekońskiego. Podczas odbudowy kościoła św. Floriana dokonywano pomiarów kościoła żyrardowskiego jako najbardziej zbliżonego formą. Oryginalny projekt kościoła w Żyrardowie z 1899 r. przechowywany jest w parafii MBP. Od 1903 r. w nasadzie ołtarza głównego są

przechowywane relikwie męczenników – św. Wiktorii i św. Romana. W kościele znajdują się cenne secesyjne witraże (autorstwo przypisywane jest Józefowi Mehofferowi) oraz duże zabytkowe organy ufundowane przez Karola Dittricha Jr., a wykonane w 1911 r. w znanej pracowni organmistrzowskiej braci Rieger, nadwornego dostawcy cesarza Franciszka Józefa I.

W tym roku na remonty i konserwację mazowieckich zabytków Samorząd Województwa Mazowieckiego przeznaczył rekordowe ponad 12 mln zł. Dzięki tym pieniądzom uda się wyremontować aż 154 obiekty. Renowacja kościoła pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie jest jedną z inwestycji realizowanych przy wsparciu funduszy z RPO WM 2014–2020. Na wzmocnienie pinakli kościoła, termomodernizację obiektu oraz wykonanie usprawnień dla osób niepełnosprawnych samorząd Mazowsza przeznaczył prawie 1 mln zł.

– Samorząd Województwa Mazowieckiego z należąca uwagą podchodzi do kwestii wszystkich ważnych obiektów czy to sakralnych, czy świeckich, które wymagają wsparcia finansowego przy renowacji czy rewitalizacji – mówi Mirosław Adam Orliński, wiceprzewodniczący Sejmiku Województwa Mazowieckiego. – Bardzo jesteśmy zadowoleni, że możemy patronować takim zmianom. A ratowanie zabytków to ratowanie dziedzictwa narodowego dla przyszłych pokoleń.

[Na zdjęciach ze ślubu dwójki popularnych aktorów: Joanny Opozdy i Antka Królikowskiego zwraca uwagę fasada kościoła z czerwonej cegły widoczna za plecami młodej pary. Neogotyckie mury wspaniale podkreślają wyjątkowe okoliczności, a jednocześnie – nie ma co ukrywać – świetnie prezentują się na fotografiach.](#)

[Paweł Wodzyński/EAST NEWS](#)

Niemcy zamienili kościół w punkt koncentracji, w którym wypędzeni z domów warszawiacy mieli oczekiwać na transport do obozu w Pruszkowie.

[BUNDESARCHIV, BILD 1011-695-0423-15/LEHER/CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0 DE, HTTPS://COMMONS.WIKIMEDIA.ORG/W/INDEX.PHP?CURID=5477443](https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5477443)

Radomska katedra jest mi osobiście bardzo bliska. To tu wziąłem ślub z moją kochaną żoną Dorotką. Kościół przyciąga zwłaszcza przepiękną architekturą i fantastycznym chórem - mówi wicemarszałek Raf: Rajkowski.

[Yontsen/Shutterstock.com](https://www.shutterstock.com)

Renowacja kościoła pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrardowie jest jedną z inwestycji realizowanych przy wsparciu funduszy z RPO WM 2014–2020. Na wzmocnienie pinakli kościoła, termomodernizację obiektu oraz wykonanie usprawnień dla osób niepełnosprawnych samorząd Mazowsza przeznaczył prawie 1 ml

UM w Żyrardowie

Ze względu na podmokły teren nasielski kościół pw. św. Wojciecha miał pierwotnie stanąć w innym miejscu. Jednak Dziekoński dał gwarancję, że ściany nie będą chłoneły wilgoci.

J. Dylewski

Wybudowany na początku ubiegłego stulecia Kościół Mariawitów w Mińsku Mazowieckim, jest jednym z najbardziej okazałych zabytków miasta.

Urszula Sabak-Gąska

[Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Bielsku \(powiat płocki\) jest świątynią trójnawową, halową, z transepte wydzielonym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium oraz dwiema wieżami od frontu. Obiekt jest najwyższą świątynią diecezji płockiej.](#)

[Marek Olszewski](#)

UWAGA

Informacje opublikowane przed 1 stycznia 2021 r. dostępne są na stronie archiwum.mazovia.pl